Behandla totalförsvaret som andra utgiftsområden!

Styresmannens tal vid högtidsdagen den 11 november 2017 av Mikael Odenberg

LÅT MIG I en kort repetition av min inledning vid förra årets högtidsdag påminna om varför vi är här.

För i morgon för 221 år sedan, den 12 november 1796, samlade den unge armékaptenen Gustav Wilhelm Tibell, tidigare lärare vid Krigsakademien på Karlberg, ett 40-tal av sina tidigare officers- och lärarkollegor till ett möte och bildade Svenska krigsmannasällskapet. Tibell kom sedermera att stiga i graderna till generallöjtnant. Han adlades 1805 och antog då namnet af Tibell. Det var samma år som Konung Gustav IV Adolf *"täcktes benåda sällskapet med namn af Dess Krigs Vettenskaps Akademie"*.

Sedan dess har vi haft statschefen, nu Hans Majestät Konung Carl XVI Gustaf, som akademiens beskyddare.

Detta år är ett märkesår. Om tre veckor och fyra dagar är det exakt 100 år sedan det ryska storfurstendömet upphörde att existera och republiken Finland utropades. För Kungl Krigsvetenskapsakademien är det naturligt att uppmärksamma detta.

Relationen mellan kungariket Sverige och republiken Finland är djup och mycket speciell. Varje ny svensk statschefs, regeringschefs, utrikesministers och försvarsministers första utlandsresa går till Helsingfors. Under de senaste åren har också Sveriges militära samarbete med Finland fördjupats avsevärt.

Relationen till Finland är speciell även för Kungl Krigsvetenskapsakademien. Genom åren har ett stort antal ledamöter från Finland tagit säte i akademien. Redan under akademiens andra år, 1797, blev två prominenta medborgare från rikets östra del ledamöter.

Den ena var Carl Gustaf Ernrooth, överste vid Tavastehus regemente och sedermera generalmajor. Han hade vunnit ryktbarhet under Gustav III:s ryska krig 1788–1790 och omnämns som "fältmarskalken" i Johan Ludvig Runebergs nationalepos *Fänrik Ståls sägner*.

Den andre nye ledamoten var överstelöjtnanten, sedermera generallöjtnanten och friherren Georg Carl von Döbeln. Legendarisk med sitt svarta sidenband om huvudet efter ett muskötskott som träffat honom i pannan kom von Döbeln att utmärka sig i flera slag under finska kriget 1808–1809, inte minst slagen vid Lappo, Kauhajoki och Jutas.

Viceamiralen vid skärgårdsflottan Carl Olof Cronstedt d ä blev ledamot av akademien 1804. Han var då berömd från slaget vid Svensksund 1790, som anses ha varit Sveriges största marina seger genom tiderna. Men som kommendant på Suomenlinna – fästningen Sveaborg utanför Helsingfors – gjorde han mindre lycka. Hans kapitulation där i maj 1808 ledde till att han fråntogs sina ordnar, och i Kungl Krigsvetenskapsakademiens

matrikel konstateras bara lakoniskt att ”ledamotskapet upphörde 1808”.

År 1809 blev generalmajoren och sedermera generallöjtnanten Johan August Sandels ledamot. Under finska kriget var Sandels chef för Savolaxbrigaden, där han bl a segrade i slaget vid Virta bro och odödliggjordes i flera av dikterna i *Fänrik Ståls sägner*. Man får väl säga att det gick hyggligt för Sandels; överståthållare i Stockholm, riksståthållare i Norge, lantmarskalk, friherre, greve och siste innehavare av graden fältmarskalk i den svenska armén.

Även under den ryska tiden 1809–1917 blev många prominenta finländare ledamöter i akademien, men jag ska inte bli mer långrandig i denna historiska exposé. Låt mig bara, med viss stolthet, konstatera att generalen och tidigare riksföreståndaren, sedermera marskalken av Finland, Carl Gustaf Mannerheim, år 1925 tog sitt säte som ledamot av Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Mot den här historiska bakgrunden är vi glada och hedrade över att i år ha kommendören för Finlands försvarsmakt, general Jarmo Lindberg som vår högtidstalare. Och jag hoppas att generalen nu känner förväntanstrycket.

Detta är mitt sista inledningsanförande på Högtidsdagen som styresman för Kungl Krigsvetenskapsakademien. Efter fyra år som styresman lämnar jag i enlighet med akademiens stadgar nästa år stafettpinnen vidare.

Jag är glad att idag kunna tillkännage att akademiens presidium till akademisammankomsten i maj 2018 – då valet ska förrättas – kommer att föreslå Sveriges tidigare överbefälhavare, generalen Sverker Göranson, till min efterträdare som styresman för akademien.

Världen är idag mer osäker än på länge. Jag ska inte göra någon global utblick. Låt mig bara, med fyra exempel, peka på de alltmer auktoritära regimerna i Kina, Ryssland, Filippinerna och Turkiet, Nordkoreas nukleära ambitioner, kriget i Syrien som redan pågått under länge tid än andra världskriget och det mer än tre år gamla, lågintensiva kriget i östra Ukraina, bara 180 mil bort från Börssalen där vi nu sitter.

Efter murens fall och slutet på Europas delning präglades 1990-talet av en betydande optimism. I Sverige var vi mycket snabba med att under bred politisk enighet diskontera den eviga freden.

En förändring av det svenska försvarets utformning var otvivelaktigt nödvändig men politiken svek här sitt uppdrag. Omställningen påbörjades med försvarsbeslutet 1996, en tidpunkt när armén fortfarande bestod av 16 brigader och sju artilleriregementen och försvarsbudgeten uppgick till 2,2 procent av BNP. Den fortsatte med försvarsbesluten 2000 och 2004, som i realiteten kom att innebära inte bara en omrustning eller en nedrustning av Sverige, utan en avrustning.

Vi talar nu om en tid när det t om kunde hända att försvarsministrar avgick därför att frågorna om landets försvar ansågs vara renodlade budgetfrågor och försvaret av landet betraktades som ett särintresse. Tillnyktringen kom först med Georgienkrisen och Rysslands illegala annektering av Krim.

Vi har nu att förhålla oss till en betydligt mer allvarsam situation i vårt närområde. Och utgångsläget är inte särskilt gynnsamt. Sveriges försvarsmakt har förband som håller hög klass. Men numerären är för liten, förmågebredden otillräcklig och uthålligheten alltför begränsad.

Vi befinner vi oss i en situation där vi inte helt nöjaktigt kan hävda vår territoriella integritet. Vi kan inte fylla den stabiliserande roll i Östersjöområdet som faktiskt är vårt ansvar som viktig strandstat.

Vi är fortsatt alliansfria, men neutralitetspolitiken är ersatt av riksdagens solidaritets-

förklaring. Den anger att Sverige inte kommer att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat EU-land eller nordiskt land. Och vi förväntar oss i gengäld att dessa länder ska agera på samma sätt om Sverige drabbas.

Problemet är att vi idag knappast kan dokumentera en tillräckligt trovärdig förmåga att vi verkligen skulle kunna ingripa till stöd för våra grannländer. Därmed vilar dagens svenska försvardoktrin på bräcklig grund.

Vår nationella uppgift är nu att återuppbygga en rimlig förmåga att försvara landet mot hot mot vår territoriella integritet och nationella suveränitet. Det handlar inte bara om att återupprätta ett militärt försvar med tillräcklig tröskeleffekt. Uppgiften är mycket vidare än så.

Gränsen mellan militära och icke-militära hot flyter alltmer samman. En krigsavhållande förmåga handlar därför om att bygga ett totalförsvar som kan hantera ett brett spektrum av hot, inte bara ett ”traditionellt” militärt angrepp utan också olika former av hybridkrig med påverkansoperationer, infiltration, terroraktioner och cyberattacker mot t ex kritisk infrastruktur. Och vi måste dessutom bygga en förmåga att skydda civilbefolkningen.

Det här är, givet utgångsläget, en mycket omfattande uppgift. När jag tittar tillbaka häpnar jag över hur mycket som vi lyckades kasta ut med badvattnet. Det gäller inte bara det militära försvaret. Fortifikatoriska anläggningar har förfallit, befolkningsskydd och skyddsrum har upphört att vara samhälleliga angelägenheter. Beredskapslagring existerar inte, utan vi lever ”just-in-time”. Länsstyrelsernas civilförsvarskompetens och resurser är totalt utraderade, utom möjligen i kärnkraftslänen.

Tänk om svensk statsförvaltning kunde visa samma grad av effektivitet, i t ex eliminering av vårdköer eller i åtgärdande av bristande IT-skydd hos svenska myndigheter, som den gav prov på vid nedrustningen av det svenska försvaret.

Återuppbyggnaden av en rimlig svensk försvarsförmåga är ett långsiktigt arbete. Det kommer att ta betydande tid. Och det handlar inte om att försöka återuppväcka det som vi hade igår, utan om att bygga vidare på det som vi har idag.

Det gäller först och främst att se till att dagens förband har den utrustning, materiel och övning som behövs, det som försvarsministern brukar kalla ”bottenplattan”. Därefter att täppa till de mest uppenbara förmågeluckorna, t ex artilleri, medelräckviddigt luftvärn, där tisdagens regeringsbeslut att inhämta offert på Patriot är viktigt, och självförsvarförmåga för marinens korvetter. Sedan, att tillägna oss ny teknologi för t ex spaning, detektering, störning och bekämpning. I sista ledet handlar det om att öka försvarets uthållighet genom att sätta upp fler förband.

Under det gångna året har de politiska partierna plötsligt tävlat om att söka hälla störst antal miljarder över försvaret på kortast möjliga tid. En sådan ”anslagsbingo” är inte eftersträvansvärd. Vi kommer under en lång följd av år att successivt behöva tillföra totalförsvaret ökade resurser. Men det måste ske övervägt och i en takt där försvarsmakten och andra myndigheter kan ianspråkta tilldelade medel på ett ansvarsfullt sätt.

Mot den här bakgrunden vill jag välkomna den försvarsuppgörelse som i augusti träffades mellan regeringen, moderaterna och centern. Genom den tillförs 8,1 mdkr under en treårsperiod, 6,8 mdkr till det militära försvaret och 1,3 mdkr till det civila. Detta har av en del kritiserats som helt otillräckligt.

Och jag håller gärna med. Det är förmodligen helt otillräckligt. Men sanningen är att personal, vapen och övningar köps för pengar, inte för prognoser eller flerårsberäkningar.

Det viktiga med försvarsuppgörelsen är inte att den utlovar 8,1 mdkr på tre år, utan att den skarpt tilldelar 2,7 mdkr i nivåhöjning 2018. Och jag lovar er att vi snart, inte minst efter nästa hösts val, kommer att få se nya förhandlingar och nya budgetuppgörelser.

Det leder mig slutligen över till min käpphäst, nämligen att det är dags att sluta upp med fyraåriga försvarbeslut och börja behandla totalförsvaret som alla andra utgiftsområden. Vi behöver förvisso riksdagsbeslut som anger den militärstrategiska inriktning som ska vara styrande för vilka och hur många förband vi sätter upp, hur vi utrustar och bemannar dem och hur vi övar och håller dem i beredskap. Men när detta inriktningsbeslut väl är fattat så måste fokus vara att sträva i den beslutade riktningen, inte att deklarera att den automatiskt ska upphöra eller omprövas om fyra år.

Hur ska då denna militärstrategiska inriktning se ut? Vad är en rimlig, krigsavhållande tröskel? Vilka nya krav medför teknikutvecklingen? Hur ska vi förhålla oss till cyberhot, drönare, hybridkrig och påverkanskampanjer? Hur bör morgondagens försvar egentligen utformas?

Ja, precis det här är de frågeställningar som Kungl Krigsvetenskapsakademien, med välvilligt bistånd från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse, har arbetat med under de tre senaste åren.

Under ledning av den förre styresmannen, hedersledamoten och viceamiralen Frank Rosenius, har vi bedrivit arbetet ”Det framtida slagfältet, Krigsvetenskap i det 21:a århundradet” (KV21). Med det tror vi oss, med all den kompetens som akademien faktiskt besitter, under våren 2018 kunna lämna värdefulla bidrag till de överväganden som ska göras i försvarsberedningen och så småningom av regering och riksdag. Vi kommer att göra det med ”Totalförsvarskoncept 2030”, ett genomarbetat förslag till inriktning för totalförsvaret.

Vår ständige sekreterare, generalmajor Björn Anderson, kommer strax att berätta mer om det arbete som har bedrivits och bedrivs inom KV21.

Med dessa ord ber jag återigen att få hälsa er alla varmt välkomna till Kungl Krigsvetenskapsakademiens 221:a högtidssammankomst.

Författaren är tidigare generaldirektör och f d försvarsminister. Han är Kungl Krigsvetenskapsakademiens styresman.